

Macska az úton Vincze Ferenc:
A macska szeme,
Fisz–Napkút, Bp., 2007.

Vártak. Órákon át, kucorogva a kopott padokon. Emberszag, ételszag, cujka-bűz, az átázott kabátok, kucsmák kipárolgása. Az összekényszerült tömegre tompa fényfátyol ereszkedett. Viszonylagos csend, csak az egyik padon hortyogott egymásra borulva két tökrészeg favágó – néha suttogás kelt útra, halk tanácskozás, családi viszály fojtott neszei, aztán minden elnémult újra. Várták a csatlakozást. Az átutazónak is maradandó élmény lehetett – hirtelen szünet az éjszakai vágta után, egy idegen föld időtlen, lepusztult állomásán – az Erdélyből érkezők számára ez az állomás azonban jelkép volt, s talán az ma is: Kocsárd, románul Razboieni, ahol a sínek és utak találkoznak, és továbbfutnak más világok, a vélt szabadág felé. Dsida Jenő *Nagycsütörtök* című verse óta Kocsárd az erdélyi magyarság Gethsemánéja, az Olajfák állomása lett, mert – ha a versről nem is tudott – *azt* a keserű poharat minden várakozó, legyen felnőtt vagy gyerek, megismerte. *A macska szemének* egyik novellája a *sorompók között* juttatta eszembe mindezt; más az útvonal persze, s mások a körülmények a segesvári nemzetközi csatlakozásnál – de a Vincze Ferenc által megjelenített pillanatok közösek. Nem is Erdély miatt. Inkább a várakozás magánya hív egy nagyobb, kozmikus egységbe. Hiszen aki vár, másra vagy sorsának teljesülésére – vagy hogy elteljen egy ködképekkel terhes éjszaka – egyedül marad; mint maradt Jézus is alvó tanítványai között a Getshemáné kertjében. Vincze Márk evangéliumát és Dsida fent említett versét intertextuális játékba vonva egyszerű szavakkal idézi újra: „Anyám elaludt. (...) Apám és a haverja lehuny szemmel a falat támasztották, nem beszélgettek. A bácsi mellett egyre hangosabban horkolt. Mind aludtak. Egyedül nagyapám virrasztott fölöttünk.”

Mielőtt bárki is azt hinné, hogy *A macska szeme* afféle „bealvós” könyv s egyetlen emlékkép totális kiterjesztése lenne – Vincze kötetében ez csak egy út, lassú szál a cselekményes történetek cikázó sávjai között. Mert van itt minden, ami egy ódon bérház gangján és lakásaiban elméletileg megtörténhet: héjánász tört üvegek között, leskelődés és hallgatóság, fel-feltörő alkotói válság, erotika és egy csipetnyi (fekete macska képében megtestesülő) kültelki misztikum is. A fiatal erdélyi származású író-hős, Marosán Tivadar barátnőjével lakást bérel valahol, egy talán nem is annyira fiktív külvárosban – perspektívájából pedig különös szomszédság válik többé-kevésbé megismerhetővé. A lakók mintha mind más és más kor szülőttei volnának: Fabritius Matild, a ház legöregebb

lakója egy német hegyivadász özvegyeként lép ki az ántivilágból, rég elhalt férjének nap mint nap elkészíti az elemóziát – Pietrov pedig makacs besúgó, aki a rendszer-váltás után is szorgalmasan gépeli megfigyeléseit. Mindketten túlélők és várakozók tehát, egy-egy monománia megszállottjai, gondolkodásmódjuk, viselkedésük azonban illusztratív, ezért nem is nagyon hiteles. Inkább tűnnek szándékoltan túlrajzolt maszkoknak, mintsem hús-vér embereknek – erre utalhat a különleges nevek választása is. A realitás vonalát még leginkább Marosán Tivadar kalandjai, napi csetlés-botlásai képviselik. Ő az egyetlen fejlődő, változó karakter Vincze könyvében – vele *történekm* a dolgok, s nem ő formálódik az írás folyamatában, mint *A macska szemének* legtöbb szereplője. Marosán időnkénti visszaemlékezései elkülönülnek a kötet nagyobb részét kitevő, jelen idejű szövegegységtől: változik ilyenkor az elbeszélői hang és mód, érezhetően átéltebb lesz. Tulajdonképpen ezek a kötet meghatározóbb, erősebb fejezetei – és sejthető, hogy a regényfűzér ezekből a tartóoszlopként szolgáló novellákból szervesült később egésszé. Ezek között is akadnak gyengébb darabok. A bulizós bukovinai túráról szóló *akik elcsángáltak* című elbeszélés például egészen könnyedén, fanyar humorral és mozgalmas leírásokkal kezdődik, de már az első csángó asszony feltűnésénél rettentő népi giccsbe fordul: „s jött Melinda, a barázdás arcú asszony (...) bő ujjú fehér blúzban, fekete-piros mintáskatrincában, maga volt a megelevenedett legenda, s mesélni kezdett egy lányról, kinek gömbölyű mellei a kéken csillogó Kárpátokhoz hasonlóan meredtek előre, de érintetlenek és kemények voltak; (...) s kinek barnászöld szemében minden reggel megcsillant a reggeli nap kipihent (!) fénye.” Vincze pedig tovább megy ennél, hamarosan a tájszex véres romantikájú jeleneteinél kötve ki – ami akár méltó zárlat is lehet egy kiadós nyelvjárásgyűjtés után. Kevésbé lényegesek, de annál szembe-tűnőbbek a leírás időnkénti nehézségei, otrombaságai is. „A sas (...) szemével az alatta elterülő vidéket figyelte, a hajnali szántóföldeket” – olvasható egy helyütt; ugyan, mi mással figyelné. Az ilyen felesleges határozókat vígan ki lehetne hagyni, csak rontanak az olvasás élményén. Ugyanilyen öncsonkító szigorral kellene eljárni a képzelettel, még ha időnként szépnek is látszanak – pl. „Új csend. A szoba és a gang egymásba gabalyodott, felhevült csöndje.”

Kisebb-nagyobb hibáitól eltekintve *A macska szeme* cselekményes és élvezhető, néha pedig kifejezetten szikár, megrázó könyv. Talán nem csak azok számára, akik jártak a Marosán (és a szerző) nyomában – s akik már ismerik a várakozás óráit.

Koncz Tamás